

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Falsterbo 8:13, fornlämning 15

HUSBYGGE

Falsterbo socken, Vellinge kommun
Skåne län

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Falsterbo 8:13, fornlämning 15

HUSBYGGE

Falsterbo socken, Vellinge kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning 2016

Falsterbo 8:13, fornlämning 15

Husbygge

Falsterbo socken, Vellinge kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2017:6

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Per Sarnäs

© Skånearkeologi 2017

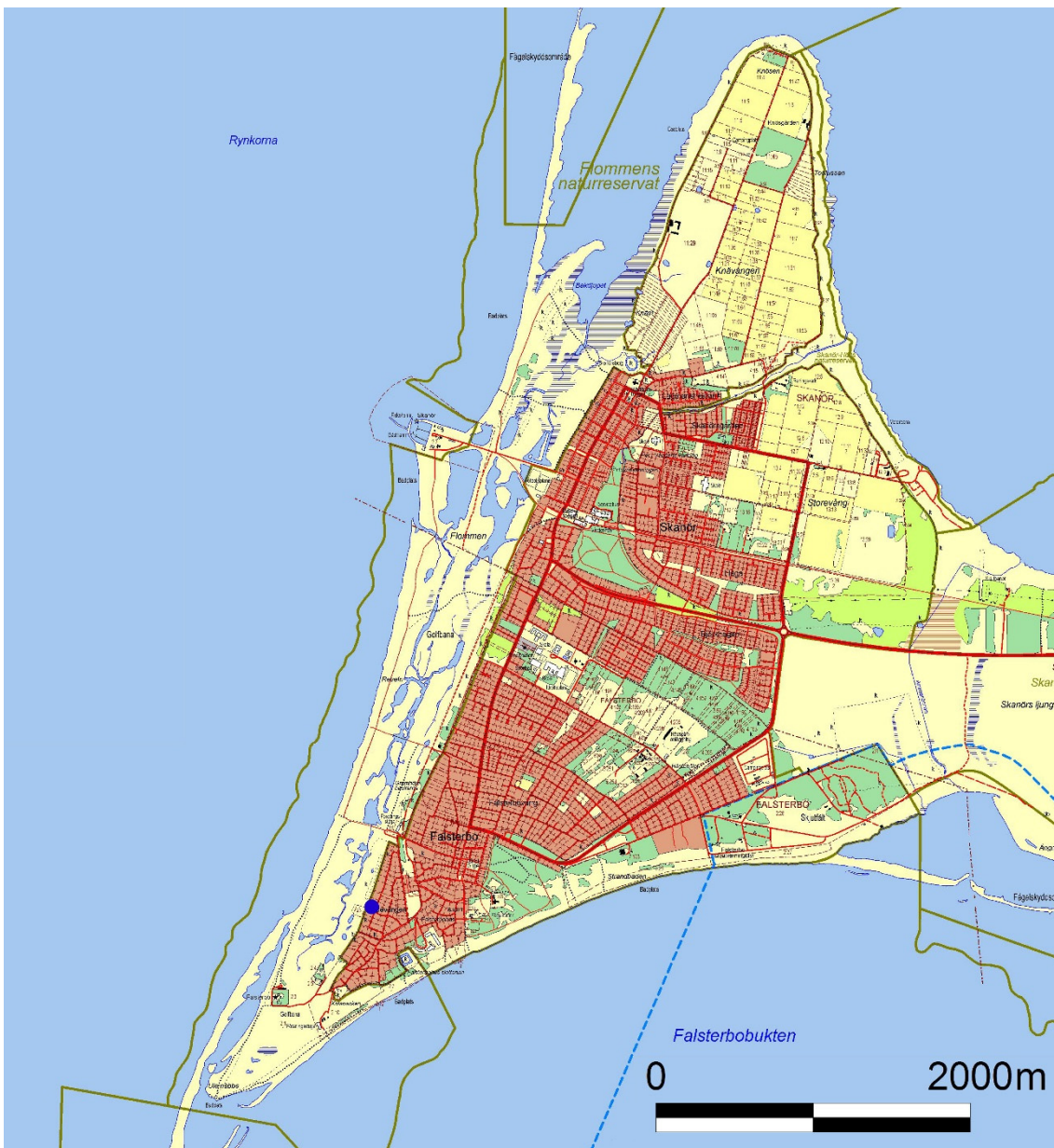
Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Undersökningsresultat	6
Referenser	8
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Figur 1. Karta över Skåne med Vellinge kommun markerat med blå färg.

Figur 2. Karta över Näset med undersökningsområdet markerat med blå fylld cirkel.

Inledning

Med anledning av ett planerat uppförande av ett enfamiljshus inom Falsterbo medeltida stadsområde, beslutade Länsstyrelsen om en arkeologisk undersökning i form av en schaktövervakning.

Inom fastigheten har tidigare stått ett hus som har rivits. Huset var försett med en mindre källare.

I de inledande kontakterna med byggansvariga skulle endast grässvålen avbanas och material påföras. Detta förfarande bedömdes inte kräva någon arkeologisk medverkan. När schaktningen hade genomförts blir jag kontaktad om att det nog har framkommit något som bör besiktigas. Vål på plats kunde det konstateras att man hade schaktat betydligt mycket mer än bara grässvålen. I den östra delen av fastigheten hade man schaktat ned till underlaget och i den västra delen fanns ett kulturlager.

Den arkeologiska undersökningen inleddes med att den framschaktade ytan rensades från kvarblivna schaktmassor med grävmaskin. Vid framrensningen visade det sig att det även förekom en del anläggningar.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger i västar delen av Falsterbo alldeles intill Flommens golfbana. Omedelbart väster om fastighetsgränsen ligger en tångvall (Raä Falsterbo 25:1). Några meter längre västerut finns registrerat rester efter fiskebodslämningar (Raä Falsterbo 8:1) och en husgrund (Raä Falsterbo 7:1).

Under medeltid fungerade Falsterbo tillsammans med Skanör som stora produktions- och distributionsorter för det årliga sillfisket i Öresund och södra Östersjön, genom de s.k. Skånemarknaderna som var säsongsbundna företeelser. I anslutning till marknadsområdena i Falsterbo och Skanör växte även permanenta strukturer fram, vilka under senmedeltiden framträder med rådsstadens organisation och institutioner (Ersgård 1988). Den äldsta skriftliga källa som omnämner marknadsbebyggelsen i Falsterbo är ett privilegiebrev från år 1268 (Ersgård 1984, s.12). Från mitten av 1200-talet och framåt tilldelades en rad utländska städer handelsprivilegier och mark i området. Dessa markstycken, s.k. fiter, användes vid handeln och i den övriga verksamheten inom marknaden. Sannolikt var Lübeck en av de städer som etablerade sig först i Falsterbo. Städerna Anklam, Greifswald, Stralsund och Stettin har alla etablerat sig på Skånemarknaden senast i slutet av 1200-talet, men deras närvaro i Falsterbo kan beläggas tidigast under 1300-talets första hälft. Läget för Anklams och Greifswalds marknadsbebyggelse har varit på den strandvall som följer den södra strandlinjen. Den säsongsmässiga bebyggelsens fiskelägen och fiter sträckte sig över hela sydspetsen av halvön, från fyrplatsen längst i sydväst till den nuvarande stadsbebyggelsen i öster samt norr ut till de s.k. Grumbodarna. Staden Stralsunds fitområde låg inom de höglänta partierna norr och öster om den sänka som bildat gräns för Lübecks, Greifswalds och Anklams fiter (Ersgård 1988, s.83).

Falsterbo når sin storhetsperiod i mitten av 1300-talet. Vid denna tidpunkt tar bebyggelseutvecklingen i Falsterbo en ny riktning mot en reglering och omstrukturering av marknadsområdet. Den tillfälliga bebyggelsen avlöses av mera permanenta bodkonstruktioner i ett fixerat tomtsystem. Därtill inrättas också fitområdena i en hårdare reglerad bebyggelsestruktur. I samband med att Hansan under sen medeltiden fick monopol på Skånemarknaden blev Falsterbo den dominerande orten på halvön (Ersgård 1984; 1988, s.149).

Under 1500-talet förlorar Hansan sin politiska och ekonomiska ställning vilket har till följd att det sker en tillbakagång för Falsterbo. Dock sänder alltjämt städerna Lübeck, Danzig, Rostock, Stettin och Stralsund marknadsfogdar till Falsterbo för att upprätthålla sina rättigheter på respektive fitområde. Det sista belägget på marknadsaktiviteter är från år 1674.

Under följande århundraden bibehåller de båda orterna Skanör och Falsterbo fortfarande formellt sina stadsrättigheter, dock förenade med en gemensam

Figur 3. Karta som visar tidigare undersökningar (grönt). Numreringen hänför sig till Stadsarkeologiskt register. I FMIS registrerade fornlämningar är markerade med blått. Den aktuella undersökningen är markerad med rött. På kartan finns även det rivna huset inlagt.

förvaltning och kyrkoherde med säte i Skanör. Under 1800-talet är i själva verket Skanör och Falsterbo ingenting annat än kust byar med jordbruk och fiske för egen försörjning (Ersgård 1984, s. 10).

Det arkeologiska materialet daterar den äldsta bebyggelsen i Falsterbo till tidigt 1200-tal, som då låg samlad i sydväst kring det äldsta Falsterbohus, den Danska och den Tyska kyrkan. Lämningar efter en äldre bebyggelse har även påträffats vid nuvarande Skoltorget samt sydväst om stadskyrkan S:ta Gertrud.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Det har genomförts ett flertal arkeologiska undersökningar i närområdet. De har dock samtliga varit av begränsad omfattning. Nedan följer en redogörelse för det närmast belägna undersökningarna. Beteckningen SR xx hänför sig till det Stadsarkeologiska registret som upprättades i samband med Medeltidsstadsprojektet.

År 1936 framkom en gråstensmur strax söder om fastighetsgränsen för Falsterbo 8:13 (SR 25). Väster och sydväst om fastigheten framkom i tre schakt i samband med en undersökning 1972, kulturlager och en trätunna (SR 27A–C). År 1973 drogs 24 provschakt i kvarteret öster om fastigheten varvid det framkom kulturlager, svåmlager, lerbottnar och nergrävda trätunnor (SR 19A–Y). I samband med schaktningar 1976 i gatan omedelbart öster om fastigheten (Södra Fågelsträcket) framkom kulturlager, raseringslager, gårdsanläggning bestående avstensatt gårdsplan och korsvirkeslängor (SR 30).

Figur 4. Beslag av brons eller koppar. Föremålet är 22 mm långt.

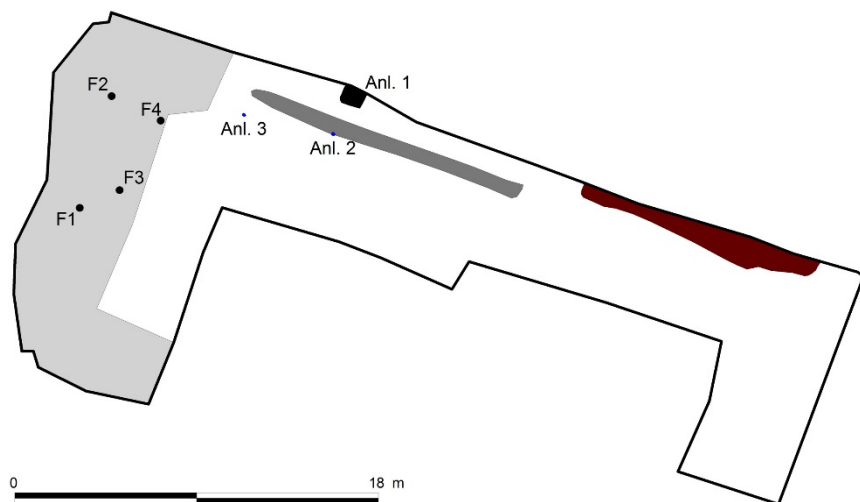

Undersökningsresultat

Sammanlagt 380 m² framschaktad yta undersöktes extensivt.

Efter det att framschaktade ytan hade rensats från kvarliggande schaktmassor mättes schaktet liksom framkomna anläggningar och lager in med en RTK-GNSS. Kulturlagret liksom anläggningar genomsöktes med metalldetektor och fynden mättes in individuellt. I ytan av kulturlagret tillvaratogs även en del keramik.

Kulturlagret var drygt 0,5 m djupt men tunnades ut österut varvid anläggningarna framträdde mot det ljusa underlaget. Anläggningarna utgjordes av 2 stolphål, 1 härd, 1 dike och en långsträckt nedgrävning. Marknivån sjunker österut med ca 0,2 m och den östligaste delen av undersökningsområdet kan ha varit sankt i äldre tider.

Figur 5. Schaktplan med stolphålen Anl 2-3 (blått), diket (mörkgrått), kulturlager (ljusgrått) och nedgrävning (brun). F1-4 hänför sig till de inmäta metallfynden. Det rivna husets källare var belägen i det rektangulära partiet öster om F3.

Vid metalldetektoravsökningen ignorerades fynd av järn vilka var vanliga. En hel ringsölja (LUHM 32708:2), remändesdelen av en sölja (LUHM 32708:4), ett beslag (LUHM 32708:3) av koppar/brons (CU-legering) och ett mynt av silver tillvaratogs och har konserverats av Lovisa Dahl vid Lunds universitets historiska museum. Myntbestämningen är gjord av Gitte Edwardsson vid Lunds universitets historiska museum.

Myntet som framkom i kulturlagret är en så kallad hvid, präglad i Malmö under Christian 1 (1448–1481) (LUHM 32708:1).

Sammanlagt tillvaratogs 62 bitar keramik med en vikt av 510 g. Keramikfynden uppvisar en stor kronologisk spännvidd med yngre svartgods, äldre rödgods, stengods, yngre rödgods och gods av vitbrännande lera. De äldsta fynden kan dateras till 1200-tal och de yngsta torde inte vara äldre än 1500-tal.

I övrigt framkom fyra bitar plåt av troligen koppar och en bit fönsterglas. Dessa fynd tillvaratogs ej.

Samtliga lösfynd framkom ytligt i kulturlagret och den stora kronologiska spridningen tyder på att en viss omrörning har skett i lagret.

Härden (anl. 1) undersöktes i sin helhet varvid det påträffades 7 bitar keramik med en vikt av 54 g och dessa utgjordes av yngre svartgods, yngre rödgods och vitbrännande gods. Uppenbarligen är en del av fynden sekundära. I ett av stolphålen (anl. 3) framkom 3 bitar yngre svartgods med en vikt av 19 g. Det andra stolphålet (anl. 2) var fyndtomt. Sektionsritningar upprättades över anl. 1 och 2 medan anl. 3 fotograferades. Fyllningen i diket bestod av ljusgrå svagt humös sand. Den långsträckt nedgrävningen innehöll en fyllning av gråbrun humös sand. De två dikena hade olika fyllning och är troligen inte samtida.

Figur 6-7. Övre bilden visar den delen av en sölja som fästs i remmen. Tillverkad av brons/koppar med en bredd av 20 mm. I nederdelen bildar den en cylinder i vilken resten av söljan har varit infäst. Tornen har stuckit ut genom springan. Nedre bilden visar en ringsölja av brons/koppar. Söljan har en diameter av 21 mm

Figur 8-9. Myntet är en så kallad hvid, präglad i Malmö under Christian 1 (1448-1481) (LUHM 32708:1).

Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Vikt	Anl.	Datering	Beskrivning	Övrigt
Mynt	Christian I, hvid, präglat i Malmö.	Au		1	1		1448-1481		F1
Sölja		Cu		1	3				F2
Beslag		Cu		1	1				F3
Sölja		Cu	Infästning	1	1				F4
Kärl	Yngre svartgods	Keramik		1	19	3			
Kärl	Vitbrännande gods	Keramik		3	17	1		Gulbrun glasyr	
Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Mynning	1	26	1			
Kanna	Stengods	Keramik		1	2	1			
Kärl	Yngre rödgods	Keramik	Botten	1	7	1			
Kärl	Yngre svartgods	Keramik		1	2	1		Ljusgrått gods, drejfaror	
Kärl	Yngre rödgods	Keramik		2	17			Brun glasyr på båda sidor	Lösfynd
Kärl	Yngre rödgods	Keramik	Mynning	1	11			Samma kärl som föregående?	Lösfynd
Kanna	Stengods	Keramik	Mynning	1	10				Lösfynd
Kanna	Protostengods	Keramik		5	59				Lösfynd
Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Mynning	1	8				Lösfynd
Trefotsgryta	Yngre svartgods	Keramik	Fot	1	70				Lösfynd
Kärl	Yngre svartgods	Keramik		13	68				Lösfynd
Kärl	Vitbrännande gods	Keramik		1	10			Gulbrun glasyr	Lösfynd
Trefotsgryta	Äldre rödgods	Keramik	Fot	1	15				Lösfynd
lock	Yngre svartgods	Keramik	Knopp	1	25			Skrafferingsmönster	Lösfynd
Kanna	Yngre svartgods	Keramik	Hank	1	27				Lösfynd
Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Mynning	2	13				Lösfynd
Trefotsgryta	Äldre rödgods	Keramik		2	36				Lösfynd
Kärl	Yngre rödgods	Keramik		1	2				Lösfynd
Kärl	Vitbrännande gods	Keramik		2	25			Grön glasyr	Lösfynd
Kärl	Yngre svartgods	Keramik	Botten	1	9				Lösfynd
Kanna	Stengods	Keramik		5	11			Saltglasyr	Lösfynd
Kärl	Yngre rödgods	Keramik		4	9				Lösfynd
Fönsterglas		Glas		1	4				Lösfynd
Bleck		CU		4	2				Lösfynd

Tabell 1. Fyndlista över samtliga påträffade fynd. Fönsterglasen och bleckbitarna har gallrats efter registrering. Övriga fynd förvaras på Lunds universitets historiska museum (LUHM 32708).

Referenser

Litteratur

Blomqvist, R. 1950. Falsterbohus. Kulturens Årsbok 1950.

Ersgård, L. 1984. Skanör – Falsterbo. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska Museer rapport Medeltidsstaden 53.

Ersgård, L. 1988. "Vår marknad i Skåne". Bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden. Lund studies in medieval archaeology 4.

Internetreferenser

FMIS

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer431-30698-2015
Skånearkeologis diarienummer201531
LUHM nr.....32708

Län Skåne
Kommun Vellinge
SockenFalsterbo
Fastighet Falsterbo 8:13
RAÄ-nummerFalsterbo nr 15

Ekonomiska kartans blad61D 4g S
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat6140252
E koordinat362270
M ö.h.1-2

Fältarbetstid2016-08-17-2016-08-18
Antal arbetsdagar2
Antal arkeologtimmar8

Undersökt yta380 m²

Projektansvarig Per Sarnäs
Uppdragsgivare Erland Löfberg & Per Löfberg

Kostnader

Fältarbete: 5 200:-
Rapport: 6 500:-
Tryck: 1 000:-
Konservering: 7 000:-
GPS/Nätverks RTK: (2 dgr)..... 1 900:-
Resor: 500:-
Summa:22 100:-

Fynden förvaras på Lunds universitets historiska museum.
Arkivmaterial i form av digitala foton inmättningsfiler och sektions-
ritningar samt övriga handlingar förvaras på Regionmuseet i
Kristianstad.